

Szomjas György – életútinterjú

Készítette: Jávorszky Béla Szilárd

A beszélgetés helye és időpontjai: Budapest, XI. kerület, 2021. február 24. és március 12. között

Szerkesztett, tömörített, kiegészített, lábjegyzetelt változat.

Jávorszky Béla Szilárd:

*Csilla könyve*¹ címmel 2018-ban jelentette meg apai nagyanyád emlékiratait. A kötet bevezetőjében részletesen bemutatod a Szomjas-család több száz évre visszamenő történetét. Kiknek a személyét érzed benne a leghangsúlyosabbnak?

Szomjas György:

Ahogy a könyv előszavában hosszasan kifejtettem, a Szomjas-családban három fő vonulatot lehet megkülönböztetni. Egyrészt Csilla felmenőit, az erdélyi ágat. Nagyanyám eredeti neve Czirjék Csilla volt, a család később változtatta meg a nevét Czerjékre. A család a primor székely lakosságú (sokszor nyakas székelynek nevezte magát) Sepsizoltánról érkezett Szatmár megyébe. A Czirjék családfa egészen az Árpád-korig vezethető vissza nemesi-értelmiségi felmenőkkel. Az egyik nagybácsi, Czirjék Mihály Bessenyei György szűk köréhez tartozott, királyi testőr-író volt. 1785-ben jelent meg fordításkötete, az *Érzékeny levelek*, melyben franciáról ültette magyarra – többek között – Héloïse és Abélard verses történetét. Nagyanyám bálozó lányként került fel Budapestre, később feleségként élt a fővárosban és a nagygéci birtokon. Ez az erdélyi ág azonban az én életemre elenyésző hatást gyakorolt, hisz Csilla nagyanyámat alig ismertem.

Annál meghatározóbbak a Szomjas-ősök, akik apám összefoglalója szerint a 17. század végén, Buda felszabadítása után érkeztek Bajorországból Óbudára. A család neve eredetileg Turst volt, később Durstra változtatták. A Szomjas nevet Leopold Durst kezdte használni, aki elköltözött Óbudáról és Szolnokon telepedett le, ahol gazdag nagykereskedő lett. Hivatalosan 1864-ben magyarosított Szomjasra, de a család már korábban is használta ezt a vezetéknevet: magyar hazafiúi érzelmeket tápláltak.

Leopold fia, Szomjas József, a dédapám 18 évesen jurátusként kapcsolódott be az 1848-as eseményekbe. Damjanich zászlója alá esküdött, és végigharcolta a szabadságharcot, főhadnagy, majd százados lett. Barátja, Matolay Etele akkori kormánybiztos, későbbi országgyűlési képviselő több esetben is említi az 1883-ban megjelent híres memoárjában.² Dédapám nagy pillanata a szőregi csatához köthető. 1849. augusztus 5-én a Zrínyi zászlóalj már hátrálni kezdett, amikor „Szomjas József százados a zászlóaljsegéd lovára ült, és a zászlót kezébe vevén »Utánam, aki magyar!« kiáltással buzdította előre zászlóalját, de egy golyótól találva lezuhant a lóról” (szerencsére csak comblövést kapott). Később földbirtokosként élt Tiszaeszláron és Tiszaendrédén, és több ciklusban volt országgyűlési képviselő. Fia, Lajos nagyapám, a Földművelésügyi Minisztériumban mindent elért, amit a szakmájában lehetett, megbízható tisztviselő volt. 1919-ben a kommunisták menesztették, az élete is veszélyben forgott, de később a Bethlen-kormányban államtitkár lett, az 1920-as években ment nyugdíjba, mint Titkos Tanácsos.

Az ő felesége Csilla, akivel az ötvenes években mindenüket elvesztették, először a birtokukat, majd a házukat is. 1953-ban, amikor a kitelepítetteket felszabadították, nagyanyám visszaköltözött Nagygécre, a cselédházban kapott egy szobakonyhás lakrészt. Három-négy évig élt ott, miközben szenvedett attól, hogy a szülőházából kocsma lett, az egész falu odajárt, ő

¹ Szomjas Lajosné Czerjék Csilla: *Csilla könyve*, Híd Média Kft, Budapest, 2018.

² Matolai Etele: *Visszaemlékezéseim honvéd életemre*, Sátoraljújhely, 1883.

pedig félig vakon tengődött a 400 forintos nyugdíjából, a volt cselédek segítségével, valamint abból, amit apám küldött neki. Nagyanyám jó egészségi állapotban volt, de a látását fokozatosan elveszítette, ezért apám egy öregek otthonában szerzett neki szobát, hátralévő életét ott töltötte.

Jávorszky Béla Szilárd:

A harmadik meghatározó vonulat, gondolom, édesanyád, Astuto Beatrice³ oldaláról érkezett, aki Rómában nevelkedett. Ezek szerint ő olasz?

Szomjas György:

Csak félig olasz származású. Ráadásul az ő ágán további német felmenőim vannak: anyám egyik dédapja Feichtinger Sándor⁴ neves prímási főorvos és botanikus (tizenöt éve az ő kéziratban fennmaradt életrajzát is sikerült megjelentetnem)⁵, a másik Reitter Ferenc,⁶ aki a főváros 19. század végi rendezésének volt az egyik vezetője. A nevéhez fűződik Budapest csatornázási rendszerének kiépítése, a dunai rakpart építése, a pesti Duna-szakasz szabályozása, az Andrassy út és a Nagykörút terve. Aztán nagyanyám, Feichtinger Angéla összeismerkedett egy olasz admirális Budapesten, a Ganz-MÁVAG-ban dolgozó elektromérnök fiával, Giorgioval, akihez 1907-ben férjhez ment. Anyám 1909-ben született, a család az első világháború alatt költözött Rómába, anyám ott járt iskolába, a húga, Flaminia nagynéni ott is született. Amikor azonban Giorgio nagyapám az első világháború alatt meghalt, anyámék visszaköltöztek Budapestre.

Jávorszky Béla Szilárd:

Te már – egyedüli gyerekként – a második világháború alatt születél. Hol lakott akkor a család?

Szomjas György:

A Falk Miksa utca 15-ben. A családé volt az egész bérház, nagyapámék is ott éltek az első emeleten. Apám három diplomás emberként bejáratos volt a belvárosi értelmiségi társaságokba, az egyik legjobb barátja Ottlik Cipi⁷ volt, aki világhírű angol nyelvű bridzskönyvébe az alábbi dedikációt írta neki: „Gyurikám, olyan jól megtanultam tőled bridzsezni, hogy még ezt a könyvet is meg tudtam írni.” Aztán Budapest ostroma alatt egy közeli lőszerraktár felrobbanása miatt a ház egy része leomlott (egyik korai emlékképem, hogy jövünk fel a kazánházból, és az ágyamban mindenfelé téglák hevernek), az épület lakhatatlanná vált, úgyhogy a család átköltözött a Bajcsy-Zsilinszky út 15-be, ahol a nagymamám lakott. Szerintem Budapest legszebb lakása volt ez, a hatodik emeleten négy szoba, hall és cselédszoba, ahonnan – miként viccesen mondani szoktuk – ágyból nézhettük a tűzijátékot. Ez a lakás lett aztán a család összetartó pontja: a vasárnapi ebédeken hatan ültük körbe az asztalt, Angéla nagyanyám, Flaminia nagynéném, a férje, Beniczky György és mi. Ez a hihetetlenül stabil közösség lett az alapja annak, hogy a család sikeresen túlélte a legszörnyűbb évtizedeket is.

Jávorszky Béla Szilárd:

³ Astuto Beatrice (1909–1988)

⁴ Feichtinger Sándor (1817–1907)

⁵ Szállási Árpád, Gazda István (szerk.): *Feichtinger Sándor doktor önéletrajza*, Magyar Tudománytörténeti Intézet, Budapest, 2005.

⁶ Reitter Ferenc (1813–1874)

⁷ Ottlik Géza (1912–1990) író, műfordító. A magyar intellektuális próza kiváló alkotója. Kiemelkedő tudású bridzsversenyző, többszörös magyar bajnok és válogatott, valamint világhírű bridzs-szakíró.

Miként mondogatni szoktad, 1956 két szempontból is meghatározó lett az életedben: egyfelől tinédzserként testközelből élted át a forradalmat, másrészt bejött az életedbe a rock and roll. Ez utóbbi pontosan mit jelentett számodra?

Szomjas György:

A 2007-es játékfilmben, a *Nap Utcai Fiúk*ban sok mindent elmesélek arról, hogy alig tizenhat évesen miként kapott el a forradalom és a rock and roll élménye. Akkoriban a Rókus kápolnával szemben, a Rákóczi út másik oldalán egy kisiparos készített röntgenfényképre vágott felvételeket (az illető nem azonos a legendás Czeglédiel)⁸, ezekre nyomtuk a házibulikon. Én az úgynevezett leányfalusi branchhoz tartoztam, ahol, emlékszem, már attól elájultunk, amikor Györffy Miklós⁹ édesapja – aki szemészprofesszori szaktekintélyként folyamatosan járta a világot – 1954-ben egy dedikált Louis Armstrong képeslapot hozott haza Párizsból. Az egyik moszkvai konferenciáról pedig egy hatalmas orsós magnóval tért vissza, mely olyan nehéz volt, hogy Miklós csak Pista bácsi gumikerekű talicskájával tudta eltolni a két kilométerre lévő következő házibuli helyszínére. Miközben az egyik, 1956-ban disszidált, de néhány hónap múlva hazatért osztálytársunk évekig abból élt, hogy a magával hozott negyven lemezt különböző lemezesteken forgatta. A fő számot nem is az jelentette, hogy lejátszotta a slágereket (azok nagy részét ismertük a rádióból), hanem amikor felmutatta a borítókat, amiket a társaságban korábban senki sem látott.

Jávorszky Béla Szilárd:

Táncoltál is a rock and rollra?

Szomjas György:

Mi az hogy! Az Eötvös Gimnáziumban – ahová jártam – már az ötvenes évek legvégén a nyomta az Illés együttes, amelyben az alattam lévő osztályba járó Illés Lajos¹⁰ öccse, Károly fújta a szaxofont. Még nagyhasú bőgővel játszották Elvis Presley,¹¹ Little Richard¹² és Chuck Berry¹³ dalait a különböző sulibulikon, és azokban a súlyosan depresszív időkben erre az energikus és hangos zenére kamaszok százai tudtak felszabadtan táncolni. Éreztük a ritmust. Különösen én számítottam menőnek. Akkoriban még a páros tánc dívott, a jól táncoló lányok körül mindig sokan nyüzsögtek, és ha valaki ügyetlenül, gyengén lépett, már húsz másodperc után lekérték a lányt. Én viszont jól táncoltam, úgyhogy nekem hagyták. Nemcsak az Eötvös vagy Jóskás¹⁴ bulikon taroltam, hanem később olyan rázós helyeken is respektet tudtam kivívni, mint a Keleti pályaudvar várójában, amikor ott a Liversing lépett fel.

Jávorszky Béla Szilárd:

Érettségi után miért az építészet felé fordultál?

Szomjas György:

⁸ A Czeglédi A. Sándor által a Rákóczi út 80. alatti bérház udvarán működtetett Hanglemezudvar a korai beatkorszak egyik legendás „lemezkölcsönző” üzlete volt, ahol Budapesten a leggyorsabban és legbiztosabban lehetett hozzájutni a legfrissebb angolszász beatlemezekhez.

⁹ Györffy Miklós (1942) irodalom- és filmtörténész, műfordító.

¹⁰ Illés Lajos (1942–2007) beatzenész, zeneszerző, énekes, az Illés együttes alapítója.

¹¹ Elvis Presley (1935–1977) amerikai énekes, zenész, kulturális ikon, a „Rock 'n' Roll királya”.

¹² Little Richard (Richard Wayne Penniman, 1932–2020) amerikai énekes, dalszerző és zongorista, a rock and roll egyik korai úttörője.

¹³ Chuck Berry (1926–2017) amerikai gitáros, énekes, a rock and roll egyik legfontosabb személyisége.

¹⁴ A Budapesten, a Villányi út elején lévő József Attila Gimnázium az államosított Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium jogutódja volt, majd a rendszerváltozás után ismét újraindult Budai Ciszterci Szent Imre Gimnáziumtól napjainkban különálló intézményként működő gimnázium.

Tudni kell, hogy az ötvenes-hatvanas évek fordulóján a felvételi rendszerben nagyon keményen ment a káderezés. Egykori piarista diákként (merthogy az iskolát még náluk kezdem a Mikszáth téren) esélyem sem volt a műszaki pályát kívül mást választani. Így a BME-re felvételiztem, ahol elsősre elutasítottak, úgyhogy nem volt mese, melósként kellett elhelyezkednem a szakmában. Bonyolult családi kapcsolatokon keresztül jutottam el a 2. számú Épületelemgyárba (ma a Tesco áll a helyén a Filatorigátnál). Nyáron még pia, csajok, buli, rock and roll, szeptembertől pedig három cigány srác mellett lapátoltam a sódert. Mikor megtudták, hogy van érettségim, kineveztek brigádvezetőnek, és adtak alám három maltertündért (akkoriban az építőiparban még rengeteg nő dolgozott). Miután a vállalat párttitkára nem járult hozzá, hogy a BME építészkarán előkészítő tanfolyamra járjak („Szomjas elvtárs, maga jó helyen van itt, nem kell egyetemre mennie”), otthagytam őket, és apám segítségével eljutottam a Jászberényi úti Orion-gyár szerszámkészítő üzemébe.

Tavasszal megint eljött a felvételi ideje, és megint nem sikerült. Nyilván azért, mert továbbra sem volt jó a családi háttér. Viszont olvastam az újságban, hogy a miskolci nehézipari egyetemen van pótfelvételi. Elmentem, felvettek. A kollégiumban kriminális körülmények között laktam, de kibírtam. És akkor már tudtam, mi a járás. BME, Központi épület, II. emelet 68., építészkar, dékáni hivatal. Bementem, mondtam, Miskolcra járok, de félévkor szeretnék átjönni. Mire közölték, ennek semmi akadálya. Ez egy ilyen világ volt.

Jávorszky Béla Szilárd:

Mégsem építész lett belőled, hanem filmrendező. Hol történt az átkattanás?

Szomjas György:

Mindig is filmrendező szerettem volna lenni, csak ez abban a világban nem volt könnyen kivitelezhető. A Váci utcai Muskátlai presszóban mindenesetre Jankovics Marcellal,¹⁵ Dárday Istvánnal,¹⁶ Szalai Györgyivel,¹⁷ Pintér Georggal¹⁸ és másokkal arról álmodoztam, hogy majd alkalomadtán a – filmfőiskolán akkoriban háromévente induló – rendezői szakra felvételizek. 1964-ben aztán az ezerkétszáz jelentkezőből engem is beválogattak abba a húsz fős, Herskó János¹⁹ vezette osztályba, amelybe többek között Maár Gyula,²⁰ Grunwalsky Ferenc,²¹ Ember Judit,²² Böszörményi Géza²³ és Ragályi Elemér²⁴ is járt.

Jávorszky Béla Szilárd:

Ez a pályamódosítás mennyire lazította meg a kapcsolatodat a rock and roll-lal?

Szomjas György:

Amikor a Színház- és Filmművészeti Főiskolára jártam, valóban sokat lazult ezt a szál. Korábban különböző klubokban serénykedtem, építész hallgató koromban – bár nem voltam kollégista – kulturális szervezőként a Berceányi utcai klubban tevékenykedtem, ahol az akkor még Szörényi testvérek nélküli, de már népszerű beategyüttes rendszeresen fellépett. Mi több,

¹⁵ Jankovics Marcell (1941–2021) rajzfilmrendező, grafikus, könyvillusztrátor, kultúrtörténész, író, politikus.

¹⁶ Dárday István (1940) filmrendező.

¹⁷ Szalai Györgyi (1940) filmrendező.

¹⁸ Pintér Georg (Pintér György, 1942) operatőr, filmproducer.

¹⁹ Herskó János (1926–2011) filmrendező, egyetemi tanár.

²⁰ Maár Gyula (1934–2013) filmrendező.

²¹ Grunwalsky Ferenc (1943) filmrendező.

²² Ember Judit (1935–2007) filmrendező.

²³ Böszörményi Géza (1924–2004) filmrendező.

²⁴ Ragályi Elemér (1939) operatőr.

szemtanúja lehettem, amikor Szörényi Levente²⁵ először csatlakozott hozzájuk vendégként a színpadon. De azért a vizsgafilmemet az akkor még az ős-Wastaps együttes élén fellépő Baksa-Soós Jancsiról²⁶ készítettem.

Jávorszky Béla Szilárd:

Miként találtál rá?

Szomjas György:

Mindig is figyeltem az ifjúsági zenében felbukkanó új hangokat. Jancsi pedig már akkor is jelenség volt. Az Iparterv kultúrosa, Sziráki Bandi²⁷ ambicionálta, hogy jó viszonyban legyen az akkoriban menő, de indexen levő művészekkel (Keserü Ilonával és Hencze Tamással például), úgyhogy ugyanabban a térben szervezett nekik kiállítást, ahol Baksa-Soós Jancsiék is felléptek (persze néhány hónapos különbséggel). Ez az az időszak, amikor a Balázs Béla Stúdióban²⁸ filmtechnikai szempontból a legnagyobb kihívást az jelentette számunkra, hogy a dokumentumfilmeket miként tudnánk szinkronhanggal forgatni. Írtam egy hosszú tanulmányt a *Filmkultúrában*²⁹ arról, hogy a magyar filmgyártásnak mekkora szüksége lenne a 16 milliméteres hangos technikára, különösen a dokumentumfilmek területén, hisz Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban a leghaladóbb tendenciájú műveket már így forgatták. Magyarországon ugyan történt néhány elszigetelt kísérlet az effajta technika alkalmazására – lásd például az 1969-es *Extázis 7-10-ig* című filmet –, de ez egyáltalán nem vált általánossá. Pedig egyfelől csökkentette volna a gyártási költségeket, másrészt korszerűbb forgatási lehetőséget biztosított volna, hisz kézi hangos kamerával a legnehezebb körülmények között is lehetett volna párhuzamosan rögzíteni a képet és a hangot. A BBS-ben annak a technikai lehetőségét kerestük, hogy embereket, élőben tudjunk lefényképezni. Többek között azért is, hogy meg tudjuk ragadni celluloidon az akkori beategyüttesek hangulatát. Ahogy ugyanis Baksa-Soós János a zenére a lábait mozgatta, az a fajta mozgáskultúra a szocialista Magyarországon maga volt a forradalom. De azt képből-hangból rögzíteni külön feladatot jelentett.

Jávorszky Béla Szilárd:

Hogy érzed, a vizsgafilmekben, *Három király mi vagyunkban* ezt mennyire sikerült megvalósítani?

Szomjas György:

Szerintem a kor technikai lehetőségeihez képest jól. Baksa-Soós azonban a filmnek csak az egyik hőse. A másik Éva, aki láthatóan nem találta a helyét (többek között „lányító kemence kezelői” oklevelet is szerzett), és épp a sztriptíz táncosnői állással kacérkodott. A harmadik pedig Irma, a szabolcsi cigánylány, aki egy budapesti munkásszálláson nyilatkozta öntudatosan, hogy „beaténekes szeretnék lenni. Szakmát nem akarok tanulni, annak úgy sincs értelme”. Mire levittem őt a Kőbányai Ifjúsági Házba, ahol akkoriban minden csütörtök és vasárnap az Olympia játszott. A billentyűs Winkelmayer József és az énekes Horváth Charlie próbálta tanítani a lányt, de annak hiába voltak meg a hangiszerzői adottságai, a beatzene lüktetését egyszerűen nem érezte.

²⁵ Szörényi Levente (1945) gitáros, énekes, az Illés és a Fonográf együttesek frontembere, számos zenés színpadi darab szerzője, előadója.

²⁶ Baksa-Soós János (1948) előadóművész, képzőművész, az egykori Kex együttes frontembere.

²⁷ Sziráki Endre (1944) grafikus.

²⁸ Az 1959-ben alapított Balázs Béla Stúdió sokáig a főiskolát végzett pályakezdő filmesek műhelye volt.

²⁹ Szomjas György: *Tizenhat milliméteres technikát!*, *Filmkultúra*, 1969/5.

Jávorszky Béla Szilárd:

Akkoriban odahaza mit hallgattál? Milyen koncertekre jártál?

Szomjas György:

Amire csak lehetett. Igyekeztem követni az eseményeket. Baksának meg kifejezetten súgtam. A *Három király mi vagyunkban* többek között József Attila egyik versét, a *Betlehemi királyokat* adja elő (ennek egyik sora adta a film címét), mely vélhetően az első alkalom volt, amikor Magyarországon egy klasszikus lírai alkotás beatzenei környezetben jelent meg. Ezt követően további vers-tippeket adtam Baksának, melyek közül a *Tiszta szívvel* és *A hetedik* nemcsak a Kex előadásában vált emblematikussá, hanem később a Hobo Blues Band koncertrepertoárjában is rendszeresen szerepelt.

Jávorszky Béla Szilárd:

Régebben mesélted, hogy a hetvenes évek legelején egy idegenforgalmi propagandafilmben összehoztad a Syriust³⁰ és Sebőéket.³¹ Milyen eredők mentén jött létre ez a produkció?

Szomjas György:

A MAFILM kettes telepén – a mostani népligeti buszpályaudvar helyén – működő dokumentumstúdió akkori vezetője, György István keresett meg, hogy az Express Utazási Iroda megbízására készítsek egy idegenforgalmi propagandafilmet, ami kedvet csinál a külföldi fiataloknak, hogy Magyarországra jöjjenek nyaralni. Elég komoly költségvetést adtak, több mint egy hetet tudtunk forgatni, több helyszínen, így Visegrádon, a Balatonon és a Hortobágyon is. A kezdő képen egy piros nyitott „bádóg” Citroënnel³² autózó két fiatal külföldi lány találkozik két magyar lovas sráccal a Hortobágyon, akik aztán végigvezetik őket az országon. A filmet Koltay Lajos³³ fényképezte, és előbb Sebő Feriék játszottak népzenei, majd az ő motívumaikra improvizált a Syrius. Mikor leadtam az alkotást, György Pista megölelt, hogy az ő stúdiójában ilyen szép filmet még nem csináltak. Csakhogy az Express nem vette át. Először azt kérték, hogy egy snittet vágjak ki belőle – a tihanyi bekötőútnál a fiú megöleli a lányt, a hátáról nyit a kamera, és láthatóvá válik a trikóján lévő hatalmas felirat: „property of the state prison”³⁴ –, amit persze megtettem, de a film mégis dobozba került. És hosszú időn át ott is maradt.

Jávorszky Béla Szilárd:

A hetvenes évek elején ezért is váltottál át a rockról a népzeneire?

Szomjas György:

Mondjuk, hogy már inkább abban éreztem az erőt. Sebőékre amúgy már akkor felfigyeltem, amikor még énekelt verseket adtak elő, aztán amikor áttértek a népzeneire, rendszeresen eljártam a fellépéseikre, mert nekem ugyanaz az erő szólt ott, mint korábban a beatkoncerteken. Ráadásul ez a sajátunk volt. 1972 nyarán már az első erdélyi útjukra elkísértem őket, Zoli bácsi³⁵ vitt bennünket körbe Kalotaszegen és a Mezőségben. Amikor

³⁰ Az 1962 és 1978 között működő együttes 1970 és 1973 közötti legendás felállásával egyedi hangzású progresszív rockzenét játszott.

³¹ Sebő Ferenc (1947) és Halmos Béla (1946–2013), a hetvenes évek eleji népzenei revival elindítói.

³² A Citroën 2CV a francia autógyár egyik legnagyobb sikerű modellje. A 2CV jelölés a francia „két ló” kifejezésből származik („deux chevaux”) és a két lóerőre utal.

³³ Koltai Lajos (1946) operatőr, rendező.

³⁴ „Az állami börtön tulajdona”

³⁵ Kallós Zoltán (1926–2018) erdélyi néprajzkutató, népzene gyűjtő.

Széken betértünk a táncházba, az pontosan úgy nézett ki, mint Korniss³⁶ fotóin. Majd' hanyatt estünk. Attól kezdve mindenfelé elkísértem Feriéket, többek között a hortobágyi Hídi-vásárra, ahol minden év augusztusában összegyűltek a pásztorok, a csikósok és a juhászok.

Jávorszky Béla Szilárd:

Onnan vették a betyárfilmjeidhez a szereplőket?

Szomjas György:

Részben igen. A hetvenes évek első felében a BBS-ben a tények forradalmiságával ugyanis elmentünk a falig. Onnan tényleg nem volt tovább. Legalábbis számomra, mert én nem engedhettem meg magamnak, hogy bármelyik filmemet betiltsák. Egyszerűen leírtam volna magam a szakmában. Úgyhogy azt mondtam, oké, akkor most rúgjuk keresztül a labdát a pályán, és csináljunk egy kalandfilmet. Keressük meg a hazai gyökereit ennek a műfajnak és arra építjük fel az egészet. Így jutottam el a betyártörténetekig, majd onnan a *Talpak alatt füttyül a szél*ig. Sebő Ferit kértem fel zeneszerzőnek, aki kitalálta, hogy a filmnek a *Kiszáradt a tóbul mind a sár, mind a víz* című archaikus pásztornóta legyen a főcímdala. Felmentünk az elképzelésünkkel Martin György³⁷ lakására, aki mondta, hogy ez remek ötlet. Azzal levett egy könyvet a polcra, felütötte és ott volt, nem hazudok, 76 strófa ehhez. Úgyhogy kiválasztottam a 12-est, a 28-ast és a 42-est, hogy nekünk ezek kelljenek. Mindez jól érzékelteti a mozgalom mögötti tudományos háttérrel, amire az egészet rá lehetett húzni. Sebőék voltak azok a kulcsemberek, akik megtalálták ennek a módját. Segített ebben, hogy egyszerre voltak zenészek és építésszek. Egyrészt érezték a szívükben a zenét, másrészt értették, hogyan kell azt felépíteni.

Jávorszky Béla Szilárd:

Mennyire volt evidens, hogy a *Talpak alatt füttyül a szél* főszereplőjének egy külföldi színészt válasszál?

Szomjas György:

Akkoriban benne volt a levegőben, hogy szomszéd országokból hozunk színészeket. A magyar színészek stílusa, attitűdje nagyon színházias volt (ma is az, szerintem). Djokóra³⁸ a *Hajdúk* című film forgatásán bukkantam rá, ott az egyik karakteres figura volt a sok közül, nálam ő lett a főszereplő. Menet közben viszont rájöttem, hogy miközben ő játssza a gonoszt, egy aranyos, jószívű ember. Úgyhogy a *Rosszemberekben* ő lett a csendbiztos. Cserhalmi³⁹ meg szerintem azóta orrol rám, hogy kihagytam. Nyilván kézenfekvő választás lett volna. De én nem szerettem azt, ami evidens.

Jávorszky Béla Szilárd:

A forgatásra mennyire emlékszel?

Szomjas György:

A leginkább az maradt meg bennem, hogy amikor Djokót akasztják, mínusz 20 fokot mutatott a hőmérő. Nagyon kemény a puszta télen. Hosszas keresgélés után Nagyiván határában találtuk meg azt a pontot, ahol a panoráma nagy részében csak a puszta látszik, miközben az országút – ahonnan a teherautók meg tudják közelíteni a helyszínt – alig ötven méterre van. Mint egykori építésznövendék, néprajzi anyagok alapján magam terveztem a csárdát. Amikor

³⁶ Korniss Péter (1937) fotográfus.

³⁷ Martin György (1932–1983) táncművész, néprajzkutató, zenefolklorista.

³⁸ Djoko Rosić (1932–2014) szerb színész.

³⁹ Cserhalmi György (1948) színész.

elkészültünk, meglátogatott bennünket a debreceni egyetem professzora, Gunda Béla⁴⁰, akinek annyira tetszett, amit látott, hogy felajánlotta, elintézi a nemzeti parknál, hogy forgatás után is maradjon az épület. Mondtam, ez sajnos nem fog összejönni. A film végén ugyanis a csárdának le kell égnie.

De ezzel még nincs vége a történetnek. Míg a muszterra vártunk (akkoriban 2-3 nap alatt hívta elő a labor a leforgatott anyagot), annyira fáztunk, hogy inkább feljöttünk Budapestre. Egy helyi embert bízunk meg a díszlet őrzésével, aki szegény szintén annyira fázott, hogy befűtött – mire leégett a csárda. A falubeliek végül társadalmi munkában építették vissza. Úgyhogy amit látsz a filmben leégni, az csak a kamera felé eső fele a csárdának. Az csak azért készült, hogy leégjen. Mert anélkül, ugye, nem betyárfilm a betyárfilm.

Jávorszky Béla Szilárd:

Hogyan jutunk el innen a *Kopaszkutya*ig?

Szomjas György:

A *Talpak alatt fűtyül a szél* nagy sikert aratott a mozikban, de úgy éreztem, túl jólfésültre sikeredett, nem igazán vagyunk szinkronban az akkori, sokkalta keményebb világgal. Elemér nagyszerű operatőr, de rájöttem, másfelé kell mozdulni, úgyhogy a következő betyárfilmben, az 1978-as *Rosszemberek*ben ismét a rockerfazon Halász Misivel⁴¹ forgattam. Elhatároztam, hogy gonoszabbra veszem a történetet, és a *Rosszemberek* valóban minden szempontból keményebb film lett. A mozikban változatlanul sikert aratott, miközben a kritikusok megint nem tudtak mit kezdeni vele. Ezt követően a szakmában úgy könyveltek el, mint aki népszerű kalandfilmeket rendez, aminek nagyon örültem, hisz a népszerű magyar film mindig is hiánycikknek számított. És innen már csak egy lépés volt, hogy az akkori betyárokról készítsék filmet.

Jávorszky Béla Szilárd:

Így született meg a *Kopaszkutya*?

Szomjas György:

Igen. Emlékszem, mekkora szám volt, amikor 1978-ban Hobo⁴² saját zenekart alapított. Baksa anno megengedte neki, hogy a Bem rakparton a Kex-koncerteken időnként elhöröggjön egy-egy számot, meg később a P. Mobillal is fellépett párszor, de senki nem gondolta volna, hogy belőle énekes, pláne, hogy sztár lesz. A legelső időkben a MOM kerek csarnokában játszottak, és kézenfekvőnek tűnt, hogy velük készítsék filmet. Meg Schuster Lóririval. Módszeresen jártam a koncertjeikre, jegyzeteltem a poénokat, amiket aztán a filmben felhasználtam.

Jávorszky Béla Szilárd:

Amikor beadta a forgatókönyvet, senki sem problémázott rajta?

Szomjas György:

Képzeld, nem. Nyilván azt gondolták, biztos ennek is sikere lesz, hadd csinálja. Az elvtársaknak fogalmuk se volt, hogy ez a film igazából miről szól. Csak akkor döbrentek rá, amikor a Tabán oldalában meglátták a húszezer gyereket. Pedig ugyanott május elsején a Mini és az LGT bulijaira rendszeresen kétszer annyian gyűltek össze. De az elvtársak ezeket a koncerteket nem látták, hisz a Magyar Televízió nem adta őket, ők meg nem jártak ilyen

⁴⁰ Gunda Béla (1911–1994) etnográfus.

⁴¹ Halász Mihály (1941–1984) operatőr.

⁴² Földes László Hobo (1945) bluesénekes, dalszerző, előadóművész, a Hobo Blues Band alapítója és énekese.

helyekre. Két nappal a – különben csak szájhagyomány útján terjedő – koncert előtt a rendőrség behívta a gyártásvezetőmet, Fogarasi Istvánt, hogy erről szó sem lehet. Mire Fogi onnan fölhívta a KISZ KB-t. És miután nem sokkal korábban épp egy ilyen utolsó pillanatos lemondás miatt kezdtek el őriöngeni az összegyűlt fiatalok, inkább engedélyezték a tabáni koncertet. Ami aztán rendben lement.

Jávorszky Béla Szilárd:

Utólag mennyire kellett megválnod az anyagot?

Szomjas György:

Nem annyira az egyes jelenetekkel, hanem a film egészével volt baja a hatalomnak. Jellegzetes epizód volt persze, amikor bejöttek a szovjet tisztek az öltözőbe, és autogramot kértek a srácoktól (a jelenetet újrajátszottuk a 2011-es *Kopaszkutya kettőben*), amiből később balhé lett. Illetve nem lett balhé, mert bele sem kerülhetett. Sajnos én is tudtam, hogy ez egy védhetetlen jelenet. Mászt viszont nem kellett kivágni. Pont az volt a lényeg, hogy igazából ők sem tudták, mi a baj velem. Erdősék⁴³ pedig csak később szereztek tudomást róla, mert ez a film más csatornán futott.

Jávorszky Béla Szilárd:

De a *Kopaszkutya* dalait tartalmazó nagylemez megjelenését azért sikeresen megakadályozták, nem?

Szomjas György:

Az már az ő területük volt. A minisztériumba a tárgyalásokra amúgy nem is Erdős, hanem Bors⁴⁴ járt be, és elszántan próbálta megfűdni a filmet. Magam nem lehettem jelen, csak Köllő Miklós stúdióvezető, akit hideg zuhanyként ért a támadás, mert azt gondolta, a sikeres betyárfilmek után megint itt van egy fiataloknak szóló népszerű film. A tárgyalásokon viszont elhangzott – ezt is Köllő közvetítette –, hogy a fiatalok „fel fogják szakítani a széksorokat a moziban”. Próbáltam volna mondani, hogy ez élőben sokkal keményebb, ütősebb, mint az, ami a mozivásznon látható lenne, de idáig el sem jutottam. Még szerencse, hogy egyes lelkes szolnoki szervezők előzetesen bemutatták a filmet a helyi mustrán, ahol persze nem történt atrocitás, ott sem szakították fel a fiatalok a széksorokat, úgyhogy erre már tudtunk hivatkozni. Majd nem sokkal később maga Aczél György⁴⁵ hívott fel, hogy „Szomjas elvtárs (sosem voltam párttag), a kollégáim úgy tájékoztattak (sosem árulta el, hogy ő látta-e vagy sem), hogy bemutathatjuk ezt a filmet”. Nem is lett belőle semmi baj.

Jávorszky Béla Szilárd:

Hobo viszont a későbbi nyilatkozataiban sokszor igyekezett magát elhatárolni a *Kopaszkutya*tól, mondván, a pályáján sokáig gondot jelentett, hogy a filmben ráosztott szereppel azonosították. Te miként élted ezt meg?

Szomjas György:

Némi malíciával azt szoktam erre mondani, hogy Hobo utólag jött rá, hogy nem ő volt a főszereplő. Lényegében megcsinálta azt, amire kértem, de ez valóban nem az ő útja volt. A

⁴³ Erdős Péter (1925–1990), a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat popmenedzser, de valójában a teljes magyar popzenei világ irányítója a Kádár-korszakban. Popcézárnak is nevezték.

⁴⁴ Bors Jenő (Biermann Jenő, 1931–1999), 1965 és 1990 között a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat igazgatója

⁴⁵ Aczél György (Appel Henrik, 1917–1991) kommunista politikus, a Kádár-korszakban a kulturális élet egyik legfőbb ideológusa, irányítója.

*Kopaszkutya*t Lóri,⁴⁶ Bill,⁴⁷ Egon⁴⁸, Hobo és én tettük össze, mindenki hozzáette a magáét, mindenkinek megvolt benne a maga szerepe. Bill ott lakott (Kőbányai út 48.), Egon pedig nem messze onnan az úgynevezett városi házak egyikében – amelyeket a negyvenes évek végén Erdélyből átmenekült családoknak építettek –, így ismerték egymást és a miliót, plusz megtalálták azt a bizonyos légó-pincét, amiben forgattunk. Sorolhatnám. Szóval Hobo csak az egyik komponens volt a film összerakásában.

Jávorszky Béla Szilárd:

Ugorjunk picit előre az időben, 2011-re, amikor is elhatároztad, hogy harminc év után megnézed, hová jutottak a *Kopaszkutya* szereplői. A *Kopaszkutya kettő*ből viszont Hobóék nyomására kihagytad Schuster Lórántot. Muszáj volt így bevállalnod?

Szomjas György:

Nem akarok belemenni a részletekbe, de 2010-ben szakmai szempontból abszolút a perifériára kerültem. A *Kopaszkutya kettő* esetében két komoly hibát is elkövettem. Egyrészt, hogy ezt a címet adtuk neki, mert hiába próbáltuk jelezni, hogy voltaképpen egy dokumentumfilmről van szó, a nagyközönség számára ez mégsem lett evidens. Ennél azonban sokkal súlyosabb gond – amit nagyon sajnálok –, hogy Lóri kimaradt. Egyetlen más filmmel kapcsolatban sem kényszerültem még rá, hogy olyan kompromisszumot kelljen kötnöm, amit nagyon nem jó szívvel vállaltam. Amikor Hobóék bejelentették, hogy Lóri nem lehet benne a filmben, azt kellett volna mondanom, hogy bocs srácok, akkor ez a film nincs. Ráadásul ezt nem is az elején közölte Hobo és Bill, hanem csak azután, hogy felvettük velük az első beszélgetést. Később a kamera előtt is megmagyarázták a döntésüket, de a végén kérték, hogy ezt a részt vágjam ki a filmből. Én meg kivágtam. Akkoriban anyagilag is meg voltam szorulva, meg úgy éreztem, hogy egy magánbefektetővel (a teqballos Huszár Viktorral) szemben ezt nem tehetem meg.

Jávorszky Béla Szilárd:

1981-ben, a *Kopaszkutya* után amúgy miért nem folytattad a rockvonalat?

Szomjas György:

A filmet követően megrendült a pozícióm, ezért inkább más témákat kerestem. Így született meg a nyolcvanas években a *Könnyű testi sértés*, a *Falfúró* vagy a *Mr. Universe*, miközben nyakig benne voltam filmszakmai ügyekben. Sokadmagammal azon dolgoztunk, hogy kialakítsuk a magyar filmgyártásnak azt a fajta decentralizált struktúráját, amelyre hivatkozva később mondhattam, hogy a rendszerváltozás nálunk már a nyolcvanas évek elején megtörtént. Miközben a politikai változásokkal egy időben újra a táncházak felé fordultam, mert Halmos Bélával beszélgetve rá kellett döbbernünk, hogy egy korai tévéfilmet⁴⁹ leszámítva még nem készült olyan film, amely a maga valóságában mutatja be a mozgalmat. Így született meg a *Mulatság*, amelyet a Téka-táborban forgattunk. Ahogy mondani szoktam, négy napig még a cipőmet sem vettem le. Minden éjjel ruhástól zuhantunk be a sátorba. Egyik nap Sára Ferenc⁵⁰ kitalálta, hogy legyen hajnalköszöntés. Fél ötkor Feri, Dresch Mihály⁵¹ és még valaki furulyával elkezdtek a muzsikát, és ahogy lassan jártak körbe a táboron belül, az emberek úgy ébredtek fel és csatlakoztak. A végén már kétszáz méteres sorban kígyóztak, le a halastó

⁴⁶ Schuster Lóránt (1949), a P. Mobil vezetője.

⁴⁷ Deák Bill Gyula (1948) bluesénekes, a Hobo Blues Band egykori tagja.

⁴⁸ Póka Egon (1953) basszusgitáros, zeneszerző, 1978-tól 1993-ig a Hobo Blues Band tagja.

⁴⁹ Székely Orsolya: *Hajnalban indultunk...*, 1973

⁵⁰ Sára Ferenc (1961) népzeneész, néptáncos.

⁵¹ Dresch Mihály (1955) dzsesszmuzsikus, népzeneész.

partjára, ahol Feri és Misi is belegyalogoltak a vízbe, megmártóztak, majd vitték vissza a tömeget a táborba. A végén pedig bevonultak egy nagy csűrbe, és kezdetét vette az igazi buli. Na, arra aztán mindenki felébredt.

Jávorszky Béla Szilárd:

A *Mulatság* óta a magyar népzene legfontosabb filmes dokumentátorává váltál, hisz 1990 és 2005 között Halmos Bélával és Rosta Katalinnal közösen készítettétek az MTV és a Duna TV tánc házas műsorait (*Népzenei Magazin, Tánc ház*). A rendszerváltozás után mennyire volt evidens ezek elindulása?

Szomjas György:

A választások után Sebő Feri megrendelő szerkesztőként odakerült a Magyar Televízióhoz, lényegében ő járta ki ezt a népzenei műsort. De ő a születésnél segített, bele sosem szólt. Rosta Kati a gyártásvezetői feladatokat látta el, mi pedig Bélával adtuk a tartalmat. Magamat mindig is botfűlűnek tartottam, sosem szóltam bele zenei dolgokba, úgyhogy evidens volt a leosztás. Béla zenei rendezőként remekül kézben tartott mindent. Nekem ahhoz van érzékem, hogy észrevegyem, ki a hamis. Nem zenei értelemben. Hanem hogy ki az, akivel érdemes dolgozni. Zenei vonatkozásban azonban mindent ráhagytam Bélára. Így olajozottan zajlott a munka. A vágásnál ugyanígy működött: Béla megmondta, melyik a jó nóta. Én meg, hogy mikor elég belőle.

Amikor pedig 1992-ben Köhalmi⁵² rakta össze az új televíziós adót, kérdezte, mi legyen a népzenei műsor. Én meg mondtam neki, hogy az, amikor a Muzsikás együttes zsidó népzenei játszik. Így született meg a *Szól a kakas már* című film, amely a Duna Televízió első napján került adásba. És onnantól kezdve ott is zöld utat kaptunk.

Jávorszky Béla Szilárd:

E népzenei magazinműsorok mellett ez a csapat egy nagyszabású dokumentumfilmsorozatba is belekezdett. A magyar népzene- és néptánc kutatásra, illetve a tánc házmozgalomra a legnagyobb hatást gyakorló falusi muzsikásokat, énekeseket és zenekarokat igyekeztek minél sokrétűbben bemutatni. Indításként azt a két primást, akiket Martin György lakásában Halmos Béla először hallott hangfelvételtől: Zerkula Jánost⁵³ Gyimesközéplokról és Maneszes Márton⁵⁴ Magyarorszátról. Aztán sorban a többieket, a lézpedi János Annától⁵⁵ a kalotaszegi Fodor Sándor „Netiig”.⁵⁶ Ezek a portréfilmek 2013-ban *Új régi hang* címmel egy tizenkét DVD-s sorozatban is megjelentek. Mennyire sikerült ezekre külön költségvetést szereznetek?

Szomjas György:

Nem emlékszem már, hogy pontosan mi volt ezeknek a produkciós háttere, hol a Goess Film pályázott a Filmalapítványnál, hol mi, ezeket nyilván kombináltuk, de folyamatosan ügyeskednünk kellett. Nem kaptunk nagy pénzeket, ám egy-egy külföldi forgatást mindig sikerült kigazdálkodni. A *Mulatság* és a *Szól a kakas már* adott volt, készítettünk filmet az amerikai magyar népzenei táborokban is, de a legfontosabb, hogy sorra vettük a tánc házmozgalom nagy öregjeit. Zerkula különösen aranyos ember volt, Béla húzott egy nótát, ő meg kijött a ház elé és táncolt rá. Mikor az aktuális Filmszemlén bemutattuk a filmet, az olasz újságíró barátom, Sandro Zambetti odajött, hogy hát egy szót sem értett belőle (a

⁵² Köhalmi Ferenc (1941–2016) filmfőigazgató, kezdeményezője és egyik megvalósítója az első magyar műholdas televízióknak, a Duna TV-nek.

⁵³ Zerkula János (1927–2008) gyimesi primás.

⁵⁴ Maneszes Márton (1939) erdélyi primás.

⁵⁵ Demeter Antalné János Anna (1927–2003) csángó népdalénekes.

⁵⁶ Fodor Sámuel (1922–2004) erdélyi primás.

dokumentumfilmeket nem feliratozták), de a legjobb női alakítás díját ő Reginának⁵⁷ adná, mert az ő arcán végig lehetett olvasni a teljes történetet.

Jávorszky Béla Szilárd:

Halmos Bélával hasonló sorozatot álmodtatok meg a táncházmozgalom emblemikus figuráiról is. Az élet azonban közbeszólt, és sajnálatosan úgy hozta, hogy e széria első darabja épp a 2013-ban elhunyt Halmos Béláról készült portréfilm és a sorozat összeállítása lényegében rád maradt. Milyen szempontok szerint szelektáltál?

Szomjas György:

Ez egy vállaltan szubjektív válogatás. Béla portréja lett az első, aztán a két Sebő-film (ami voltaképpen egy, de forgatunk egy harmadikat is, ahol Feri bemutatja a Várat), Kallós Zoli bácsi, Kobzos Kiss Tamás,⁵⁸ Jánosi András,⁵⁹ Juhász Zoltán,⁶⁰ Michel Montanaro,⁶¹ a Vujicsics együttes, a táncos Szabó Szilárdék⁶² portréja, és szeretném tizediknek Dresch Misit. Elsőre nemet mondott, de azért remélhetőleg rá tudom beszélni.

Jávorszky Béla Szilárd:

Közben 2002-ben *Vagabond* címmel újabb játékfilmet készítettél, mondhatni, áttételesen a táncházmozgalomról, a táncházások azonban mégsem rajongtak érte. Miként élted meg ezt a nem túl szerencsés helyzetet?

Szomjas György:

A kétezres évek első fele számomra jó periódusnak számított. Ahogy viccesen szoktam mondogatni: nem én osztottam a pénzt, de másokkal együtt én választottam ki azokat, akik kiosztották. Szerintem döntően jó embereket sikerült választanunk a különböző kollégiumokba, és a kétezres évek elején felmerült, hogy kellene egy újabb filmet készíteni a táncházmozgalomról. Elismerem, talán nem a legszerencsésebb a címe, de az alapsztori ül: a táncházba járók közül mindenki megtalálhatja a maga gyökereit. Összetrombitáltam a régi csapatot, Zsuráékkal⁶³ kitaláltuk a helyszíneket, a táncházi világból remek bandát szedtünk össze, barátian, jó légkörben, klasszul zajlott a meló. Úgy tűnt, minden rendben van, de a bemutató után abszolút kettős pályára állt a film. Egyfelől Zsuráék – és velük a táncházások zöme – úgy gondolták, hogy ez a kriminális keretbe ültetett történet nem az ő filmjük, a *Vagabond* szerintük a táncházi értékek devalválása, másfelől a különböző külföldi filmfesztiválokön sikert sikerre halmozott a mozi. Több mint harminc fesztiválra jutott ki, a szervezők vitték, mint a cukrot, mert hát zenés film, eredeti, és a fiatalokról szól. Az meg, hogy a táncházás világ hogy látta, megmondom őszintén, egy ponton túl már egyáltalán nem érdekelt.

Jávorszky Béla Szilárd:

Eddigi utolsó filmed a *Betyárjáték*, amelynek alapja egy általad rendezett színházi előadás. Éveken át telt házzal ment a Nemzeti Színházban. Egyáltalán, hogy kerültél Te oda?

Szomjas György:

⁵⁷ Fikó Regina (1920–2008) Zerkula János felesége.

⁵⁸ Kobzos Kiss Tamás (1950–2015) énekes, népzeneész, zenetanár.

⁵⁹ Jánosi András (1951) népzeneész, zenetanár.

⁶⁰ Juhász Zoltán (1955) népzeneész, népzenekutató.

⁶¹ Michel Montanaro (1955) francia-oxitán ethnomuzsikus, a Ghymes és a Vujicsics együtteseket is magába foglaló Keleti Szél (Vents d'Est) produkció megálmodója, vezetője.

⁶² Szabó Szilárd (1956) néptáncos, oktató, koreográfus.

⁶³ Zsuráfszky Zoltán (1956) néptáncos, koreográfus.

Halmos Bélán keresztül ismertem meg a PG Csoportot, melynek dalaira *Alföldi rock* címmel Debrecenben színdarabot rendezett Vidnyászky Attila.⁶⁴ Jantyk Csaba, a zenekar vezetője engem kért meg, hogy vegyem filmre az egyik előadást. Mondtam Vidnyászkyknak, hogy „csináljunk ezt úgy, hogy én nem szólok a színészekhez, te meg nem szólsz az operatőrökhöz.” Így is történt. Nem sokkal később Vidnyászky – akinek akkoriban még nem volt annyira erős a helyzete a kultúrán belül – felajánlotta, hogy csináljak valamit a Nemzetiben. Még sosem rendeztem színházi darabot, de érdekelt a feladat. Kitaláltuk a *Betyárjátékot*, Ferenczi Gyuriék⁶⁵ adták magukat, ahogy az általuk játszott dalok is (ezeket tőlem függetlenül Gyuri már játszotta a Rackajammel), én csak egyetlen új dalt kértem, amelyik úgy kezdődik: „Tüzesen süt le a nyári nap sugára. Az ég tetejéről a juhászbojtárra.” Mert hát a gyerekből mégiscsak úgy lesz betyár, hogy a juhok elkóborolnak. Úgyhogy a zenekar játszott középén, mögötte/fölötte a vászon, amit szemből vetítőként használtunk (jelenetek futottak rajta a korábbi filmjeimből), hátulról meg árnyjátékként vetültek rá a táncosok. Plusz volt narráció, hogy a veretes szövegek is meg tudjanak szólalni.

A közönség nagyon szerette az előadást. Korábban mindig is igyekeztem magam távol tartani a színháztól, mert számomra az egy feudális intézmény. De itt jó volt, hogy összehoztuk a társaságot. Jöttek a táncosok az ország minden sarkából, és nagyon élvezték, amikor havonta újra találkoztak. A darabot meg sokfelé meghívták fesztiválokra, fantasztikus szabadtéri előadások születtek belőle. Az egésznek volt egy nagyon laza, de lendületes világa. Három évig ment telt házzal a színházban, akkor tudtunk belőle moziváltozatot is készíteni, melyet 2019 decemberében mutattunk be.

Jávorszky Béla Szilárd:

A *Betyárjátékban* egyfelől összegzed a pályád legfontosabb momentumait, másrészt a meglévő dalokból, szövegekből új mitológiát igyekszel felépíteni. Így, a nyolcvanon túl mennyire tudsz megmaradni nyitottnak és kísérletező kedvűnek?

Szomjas György:

A szüleimtől két fontos dolgot örököltem: a nyitottságot és a toleranciát. Ahogy az én élettörténetem is azt példázza, hogy egy hagyományos értékeket képviselő polgári család leszármazottjaként miként jutottam el oda, ahová. A piaristáktól az 1956-os forradalmi eseményeken át a *Kopaszky*ig, a betyárfilmektől a népzenei magazinokig. Az, hogy a filmfőiskolán, a Balázs Béla Stúdióban, a Filmszövetségben meg a különböző játékfilmjeimben amúgy mi mindent valósítottam/valósítottunk meg, persze érdekes lehet, de szerintem ez az ív a lényeg.

⁶⁴ Vidnyászky Attila (1964) színházi rendező, 2013 óta a Nemzeti Színház igazgatója.

⁶⁵ Ferenczi György (1968) énekes, szájharmonikás.